

15. Nalyvaiko, L., Chanyshva, G., Kozin, S. (2018) Remuneration Of Public Servants In The Federal Republic of Germany. *Baltic Journal of Economic Studies*. №4 (5), pp. 228-232.

16. Nalyvaiko, L., Marchenko, O., Ilkov, V. (2018) Conceptualisation of the Phenomenon of Corruption: International Practices and Ukrainian Experience. *Economic Annals-XXI*. № 172 (7-8), pp. 32-37.

17. Kondratiuk, O., Fedchak, I., Lepekha, O., Senyk, S., Marets, B. (2021) War on crime: From passive behaviour of an undercover agent to active forms of covert influence on accomplices of criminal activities. *Philosophy, economics and law review*. Vol. 1. №. 2, pp. 150-172.

ABSTRACT

The article reveals the place of the High Anti-Corruption Court of Ukraine in combating corruption to developing proposals for its activities.

The primary step in conducting an anti-corruption policy was to create an effective system of anti-corruption justice, in particular, the creation of an appropriate institution – the anti-corruption court. Anti-corruption courts as an institution have established themselves on the positive side worldwide. Foreign experience shows that such an institution is mainly one of the most effective tools in the fight against corruption.

The practice of functioning of the HACC has positive dynamics in anti-corruption cases, which is confirmed by the low level of violations of procedural norms in the professional activities of judges during the consideration of circumstances and the adoption of appropriate decisions. At the same time, the effectiveness of HACC in preventing corruption in public authorities depends on external factors, so one of the main tasks of civil society today is to support the independence of the Court and avoid pressure on judges suspected or accused of corruption.

A whole range of issues that reveal the social purpose of the HACC outside the judiciary is still without scientific attention, primarily in the anti-corruption mechanism, of which it is now an integral element. In this, we see potential areas for further research.

Keywords: *corruption, anti-corruption activity, High Anti-Corruption Court of Ukraine, the rule of law, anti-corruption entities.*

УДК 347.4

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-79-84

Олег ЖУРАВЕЛЬ[©]

кандидат юридичних наук

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

СУЧАСНІ ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ НЕПРАВИЛЬНОГО УКЛАДЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

Досліджено та проаналізовано сучасні практичні проблеми неправильного укладення цивільно-правових договорів. Зазначено, що розвиток Української держави сприяє розвитку рівноправних правових договірних зобов'язань, їх удосконаленню та узгодженню з європейськими стандартами, враховуючи євроінтеграційний напрям розвитку нашої країни. Договір є універсальним юридичним інструментом, правова природа якого полягає в процесі волевиявлення сторін та закріпленні її в умовах договору як консенсусу. Досліджено, що поняття договір знайшло своє закріплення у національному законодавстві не так давно, проте загалом воно виникло ще до часів римського права, а з його розвитком удосконалювалось.

Наголошено на значенні та ролі цивільно-правових договорів у сьогоденні, що полягає в тому, що вони застосовуються у більшості сфер суспільного життя та допомагають вирішувати питання та задовольняти потреби. Проте зауважено на тому, що незважаючи на розуміння значущості цивільно-правових договорів та наявності детальної регламентації головних питань щодо них, на сьогодні контрагенти все одно допускають низку помилок, що потім мають негативні правові наслідки.

Проаналізувавши низку можливих проблем, які загалом поділено на технічні та правові, узагальнено, що технічні проблеми (до яких належать: посилання на неактуальну нормативну

© О. Журавель, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-6213-1343>

olzhuravel@urk.net

базу, друкарська помилка, неповне або неправильне зазначення імен, адрес, реквізитів сторін тощо) найчастіше не мають негативних юридичних наслідків, їх вирішення є швидким та не завжди потребує залучення третіх осіб. Щодо правових проблем, то найчастіше вони мають негативні правові наслідки, їх вирішення потребує часу й найчастіше залучення третіх осіб (наприклад, державних органів). До основних проблем укладення цивільних договорів віднесли: невідповідність назви договору предмету, нечіткість істотних умов договору, двоякі формулювання, суперечності між пунктами або розділами договору тощо.

Ключові слова: *цивільно-правовий договір, укладення, практичні проблеми укладення договорів.*

Постановка проблеми. На сьогодні кожна особа хоча б один раз у своєму житті мала справу з договірними зобов'язаннями, а у середньому це щонайменше десятки разів. Іноді ми навіть не замислюємося, що виникли певні договірні зобов'язання та по факту був укладений усний договір, який має повну юридичну силу. Договірне право є одним із найпоширеніших та найуживаніших правових інститутів, а договір є основним способом вираження, закріплення та гарантій відносин між особами.

Проте сучасні реалії диктують зміни й для договірного права. Воно завжди не було й не є константою, а трансформується відповідно до вимог суспільства.

Після здобуття Україною незалежності, у нашій країні розпочалась розбудова власної правової системи, де основоположними принципами є законність та верховенство права. Влада весь час удосконалює наявне законодавство, враховуючи потреби держави та громадян. Беручи євроінтеграційний напрям розвитку та підписавши Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом, наша держава взяла на себе низку зобов'язань, серед яких й удосконалення укладення цивільно-правових договорів відповідно до законодавства Європейського Союзу (резолуцій Європейської Комісії з договірного права, Принципів міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, Принципів Європейського контрактного права, Правил Інкотермс тощо).

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Цивільно-правові договори були й є предметом дослідження багатьох науковців та юристів-практиків, серед яких В. Луць, С. Резніченко, О. Дзера, І. Бенько, В. Клочков та інші, проте деякі питання, що з ними пов'язані, не втрачають своєї актуальності та виникають нові.

Метою статті є дослідження сучасних практичних проблем неправильного укладення цивільно-правових договорів.

Виклад основного матеріалу. З виникненням власності виникла потреба й у договірних відносинах. Саме тому договір вважається однією з найдавніших правових форм. Проте на початкових етапах це було щось умовним та не мало жодного правового захисту, а з розвитком римського права, а згодом й цивільного, значення договору зросло. Договори застосовувались не лише в національному, цивільному обігах, а й у міжнародних відносинах.

Конструкція договору стала одним із найвизначніших здобутків світової правової культури [1, с. 25]. Договір став підставою виникнення зобов'язань та вирішення дискусійних питань. А розвиток та зміна суспільних відносин вимагали від договірного права трансформації, що відбувається й досі.

У Цивільному кодексі незалежної України 2003 року було вперше закріплене визначення поняття «договір». У Цивільних кодексах УРСР 1922 року та 1963 року таке визначення було відсутнє. Саме завдяки цьому було наголошено на значущості цивільних договорів та розпочалась більш детальна їх регламентація правовими нормами.

На сьогодні найчастіше під цивільно-правовим договором розуміють договір, за допомогою якого оформлюються трудові відносини, проте в межах нашої статті під цивільно-правовим договором ми розуміємо будь-які договори цивільного характеру.

Загалом роль цивільно-правового договору важко переоцінити у цивільно-правових, господарських, конституційних та інших відносинах. Шляхом укладання та виконання договорів товаровиробники самостійно на власний розсуд здійснюють виробництво продукції (товарів, робіт, послуг) та її відчуження (реалізацію). За допомогою договору задовольняють свої потреби у товарах, послугах і споживачі (фізичні та юридичні особи), що, зі свого боку, забезпечує розвиток виробничої сфери. Роль цивільно-правового договору підсилюється ще й тим, що законодавець

дозволяє під час укладання договору врегульовувати не лише відносини, які не передбачені актами цивільного законодавства, а також і відступати від положень норм Цивільного кодексу України і врегульовувати свої відносини на власний розсуд [2, с. 240].

Сьогодні підвищення ролі договору у житті суспільства зумовлено зовнішніми факторами, головним чином процесами правової та економічної інтеграції, що відбуваються у Західній Європі. Зокрема, формування єдиного європейського економічного простору неможливе без розробки правових норм та інститутів, адекватних характеру і природі відносин, що при цьому укладаються, серед яких, з огляду на панування в європейській свідомості ліберальних цінностей, головну роль повинен відігравати саме договір [3, с. 11].

Для більш повного розуміння цивільно-правового договору можна навести його основні властивості: персоніфікований характер, добровільність укладення, спільність інтересів, рівність сторін, згода сторін по всіх аспектах договору, взаємна відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання взятих на себе зобов'язань, правове забезпечення [4, с. 138].

В. Й. Кісель робить висновок, що вся історія становлення та розвитку уявлень про сутність цивільного договору дозволяє визначати його як найбільш універсальний юридичний інструмент, який забезпечує заінтересованим особам можливість встановлювати, змінювати та припиняти відповідні цивільні права та обов'язки на основі вільного волевиявлення та усвідомленні обов'язковості виконання умов договору [5, с. 56].

Поняття договору є багатодослідженим у наукових колах, проте для практичного застосування має значення лише те, що закріплене законодавцем.

Посилення інтересу до теоретичного осмислення договірної проблематики пов'язане передусім із динамічним суспільним розвитком, ускладненням характеру і структури суспільних взаємозв'язків, стрімким розширенням сфери договірних відносин та остаточним набуттям договором значення універсального регулятора. Щодо звернення до нормативної договірної конструкції в науково-юридичних дослідженнях, то воно зумовлене переходом від формально-примусового розуміння права до волепогоджувального, коли зобов'язальні юридичні норми поступаються місцем договірному регулюванню, оптимізації диспозитивних засобів правового регулювання взаємовідносин між різними суб'єктами права, пошуку найбільш гармонійного балансу між приватними й загальносуспільними інтересами, тенденціям демократичного поєднання централізації й децентралізації у сфері управління тощо [6, с. 42].

Влучною є думка, що наявний ще в римському праві погляд на договори дозволяв розглядати їх з трьох позицій: як підстава виникнення правовідношення, як саме правовідношення, що виникає з цієї підстави, і, зрештою, як форма, яку відповідне правовідношення отримує [4, с. 133]. Відображення цього ми бачимо й в сучасних правових нормах.

У юридичній літературі договір розглядається в таких значеннях: 1) у функціональному – як угода двох або декількох осіб про встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків (характеризує договір як нормативну угоду сторін і відображає його зміст); 2) у формальному – як документ, в якому висловлюється зміст договору (відображає форму фіксації угоди); 3) в онтологічному – договір як один із найважливіших юридичних фактів (визначає динаміку правовідносин). Водночас договір можна розглядати в різних аспектах: у приватноправовому – як двосторонній юридичний правочин, у публічно-правовому – як джерело права, у філософсько-правовому – як універсальний, природний саморегулятор суспільства [6, с. 42].

Так згідно з Цивільним кодексом України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [7].

Незважаючи на здавалося б детальну регламентацію головних позицій щодо договорів, а саме укладення, зміну, розірвання, істотних умов, недійсність тощо, на сьогодні все одно виникає низка проблем у різних сферах їх застосування. Й ці проблеми можуть розпочатися як з моменту укладення договору та тривати навіть після моменту закінчення дії договору або ж розірвання.

Ми хочемо звернути увагу саме на проблеми укладення цивільних договорів, бо припустивши помилку саме на цьому етапі, потім можна мати низку негативних наслідків. Бо насамперед договір як домовленість складається із взаємних волевиявлень сторін, яка передбачає правильну реалізацію та отримання бажаного для кожної зі сторін у майбутньому. Тому правова природа укладення договору полягає у визнанні його процесом формування волі та її фіксацію в умовах договору як домовленості.

Кожен із суб'єктів, маючи справу з договірними зобов'язаннями, розуміє цю значущість та намагається уникнути можливих помилок, проте не всім це вдається.

Бенько І. суто практично помилки в договорах з контрагентами розділяє на дві категорії: *технічні та правові*.

Якщо говорити про *технічні помилки*, то такими є: описки, помилки в назвах підприємств, ідентифікаційних кодах, адресах, банківських реквізитах, місцях укладення правочину, площах, об'ємах, обсягах величин тощо. Зазвичай допущення технічної помилки, описки у договорі або в будь-яких додаткових угодах, додатках до нього не є підставою для невиконання контрагентом своїх зобов'язань за договором. На практиці такі ситуації вирішуються шляхом виправлень та внесення змін за взаємною згодою контрагентів, про що говориться у рішеннях Верховного Суду у постановках від 14.03.2018 у справі № 302/27/17, від 21.01.2021 у справі № 747/839/18.

Основний масив проблем виникає саме щодо *правових помилок* у договорах, прикладами таких помилок є: неправильно вписані істотні умови договору, дефекти юридичних конструкцій, загальноживані вислови, які позбавлені практичного значення, взаємовиключні формулювання, двоякі формулювання, суперечність розділів чи статей між собою, наявність «мертвих норм» тощо [8].

Насамперед треба звернути увагу на назву договору. Вона повинна відповідати предмету договору та бути чіткою, що допоможе у майбутньому уникнути не правильних трактувань іншими особами.

Наступним важливим елементом на етапі укладення цивільно-правового договору є узгодження істотних умов договору, бо основною помилкою є відсутність чіткості щодо істотних умов договору. Істотними умовами договору є ті положення, що визначені нормами законодавства істотними, а також усі ті положення, згода щодо яких не досягнута хоча б однією з сторін.

При цьому недосягнення згоди щодо них тягне за собою правовий наслідок у вигляді того, що такий договір буде вважатися неукладеним. Проте щодо цього є різні судові позиції, так у постанові Верховного Суду від 10.02.2009 року зазначено, що якщо буде доведено, що спірний договір його сторонами виконується, то це не дає підстав вважати цей договір неукладеним. Відповідно до такої позиції договір буде дійсним і без наявності усіх істотних обставин [9]. Але хочемо наголосити, що така практика є індивідуальною.

Серед найбільш поширених помилок, яких припускаються під час укладення договорів, можна визначити такі:

– неповне відображення в договорах всіх деталей співпраці. Це може бути і відсутність чітких строків виконання зобов'язань, і не чітке формулювання всіх прав та обов'язків учасників договору тощо;

– відсутність деталізації зобов'язань сторін під час розірвання договору (наприклад, під час розірвання договору поставки відсутній чіткий порядок, як сторони повинні розрахуватись за зобов'язаннями. Зокрема, договором передбачено оплату товару протягом періоду від дати реалізації. На момент розірвання договору товар не реалізовано і зобов'язань по оплаті не виникло, а коли буде реалізація товару і виникнення зобов'язань по оплаті – не відомо. Відповідно необхідно обов'язково передбачати такі умови, як, наприклад, що за фактом розірвання договору покупець зобов'язаний протягом певного періоду повністю оплатити товар та повернути нерезалізований товар або сплатити його вартість);

– відсутність деталізації порядку розірвання договору та зручності для сторін щодо строків та моменту розірвання договору;

– відсутність чіткого порядку приймання-передачі наданих послуг в договорах про надання послуг та інше [10].

Кількість можливих помилок щодо укладення цивільно-правових договорів є значною, кожна з них має індивідуальний характер, вирішується відповідно до інших умов та рішень сторін, у межах чинного законодавства.

Висновки. Отже, не втрачають своєї актуальності питання щодо договорів. Проте для розгляду будь-якого з них потрібно розуміти саме визначення поняття «договір». Воно є дослідженим у наукових кругах та має декілька підходів щодо визначення, а також закріплене законодавцем. Договором є дво- або багатостороння угода осіб щодо визначення, закріплення та гарантій взаємних прав та обов'язків.

Цивільно-правові договори є важливим та невід'ємним інститутом нашого суспільства. Влада держави розуміє це та намагається мінімізувати будь-які недоліки та проблеми шляхом правової регламентації. Проте через динамічність суспільства, проблеми залишаються й виникають нові. Загалом їх можна поділити на технічні та правові. І якщо технічні вирішуються швидко та без правових наслідків, то правові можуть мати негативні правові наслідки, на їх вирішення іноді потрібен тривалий час та в цілому вони можуть призвести до незадоволення волевиявлення сторін. З метою уникнення помилок та проблем особам треба звертатися за юридичною допомогою або ж вивчати усі особливості до укладення цивільно-правових договорів.

Список використаних джерел

1. Луць В. Інститут договору в цивільному праві. *Право України*. 2014. № 2. С. 25–33.
2. Резніченко С. В. Еволюція договору: деякі аспекти. *Шості юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є. В. Васковського : (до 150-річчя від дня його народження) : матеріали Міжнародної науково-практ. конф. (Одеса, 20–21 трав. 2016 р.) / упоряд. і відповід. ред. І. С. Канзафарова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса : Астропринт, 2016. С. 239–244.*
3. Боднар Т. В., Дзера О. В., Кузнєцов Н. С. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. ; за ред. О. В. Дзери. Київ : Юріком Інтер, 2008. 174 с.
4. Шишка Р. Б. Цивільне право в Україні : у 2-х ч. Вид. 2-е. Київ : Ліга-К, 2018. Ч. 2: Особлива частина. 996 с.
5. Кісель В. Й. Сутність цивільно-правового договору: основні підходи. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави : матеріали VIII Міжнародної науково-практ. конф. (м. Одеса, 25 березня 2016 р.)* Одеса : ОДУВС, 2016. С. 55–56.
6. Рагуліна К. А. Поняття й сутність договору як правового явища загалом і джерела права зокрема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 47. С. 41–46.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3112>.
8. Бенько І. Помилки в договорах із контрагентами: аналіз судової практики. URL : https://biz.ligazakon.net/aktualno/8977_pomilki-v-dogovorakh-z-kontragentami.
9. Про визнання недійсними договорів : Постанова Верховного Суду України від 10.02.2009. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0613V2028F>.
10. Клочков В. Договірні відносини: актуальні проблеми. URL : https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA009488.

Надійшла до редакції 05.05.2022

References

1. Luts, V. (2014) Instytut dohovoru v tsyvilnomu pravi [The institution of the contract in civil law]. *Pravo Ukrainy*. № 2, pp. 25–33. [in Ukr.].
2. Reznichenko, S. V. (2016) Evoliutsiia dohovoru: deiaki aspekty. Shosti yurydychni dysputy z aktualnykh problem pryvatnoho prava, prysviacheni pam'iaty Ye. V. Vaskovskoho: (do 150-richchia vid dnia yoho narodzhennia) [The evolution of the contract: some aspects. Sixth legal disputes on topical issues of private law, dedicated to the memory of EV Vaskovsky: (to the 150th anniversary of his birth)] : materialy Mizhnarodnoi nauково-prakt. konf. (Odesa, 20–21 travnia 2016 r.) / uporiad. i vidpovid. red. I. S. Kanzafarova ; Odes. nats. un-t im. I. I. Mechnykova. Odesa : Astroprynt, pp. 239–244. [in Ukr.].
3. Bodnar, T. V., Dzera, O. V., Kuznietsov, N. S. (2008) Dohovirne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna [Contract law of Ukraine. The general part] : navch. posib. / za red. O. V. Dzery. Kyiv : Yurikom Inter, 174 p. [in Ukr.].
4. Shyshka, R. B. (2018) Tsyvilne pravo v Ukraini [Civil law in Ukraine] : u 2 ch. Vyd. 2-e. Kyiv : Liha-K., Ch. 2: Osoblyva chastyna. 996 p. [in Ukr.].
5. Kisel, V. Yo. (2016) Sutnist tsyvilno-pravovoho dohovoru: osnovni pidkhody. Rol ta mistse pravookhoronnykh orhaniv u rozbudovi demokratychnoi pravovoi derzhavy [The essence of a civil contract: basic approaches. The role and place of law enforcement agencies in building a democratic state governed by the rule of law] : materialy VIII Mizhnarodnoi nauково-prakt. konf. (m. Odesa, 25 berez. 2016 r.) Odesa : ODUVS, pp. 55–56. [in Ukr.].
6. Rahulina, K. A. (2017) Poniattia y sutnist dohovoru yak pravovoho yavishcha zahalom i dzherela prava zokrema [The concept and essence of the contract as a legal phenomenon in general and the source of law in particular]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Issue 47,

pp. 41–46. [in Ukr.].

7. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [The Civil Code of Ukraine] vid 16.01.2003. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3112>. [in Ukr.].

8. Benko, I. Pomylyky v dohovorakh iz kontrahentamy: analiz sudovoi praktyky [Errors in contracts with contractors: analysis of case law]. URL : https://biz.ligazakon.net/aktualno/8977_pomilki-v-dogovorakh-z-kontragentami. [in Ukr.].

9. Pro vyznannya nediisnykh dohovoriv [On invalidation of agreements] : Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 10.02.2009. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=0613V2028F>. [in Ukr.].

10. Klochkov, V. Dohovirni vidnosyny: aktualni problem [Contractual relations: current issues]. URL : https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EAO09488. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleh Zhuravel. Modern practical problems of incorrect conclusion of civil legal agreements. The article investigates and analyzes modern practical problems of incorrect conclusion of civil law contracts. It is noted that the development of the Ukrainian state contributes to the development of equal legal contractual obligations, their improvement and bringing into line with European standards, taking into account the European integration direction of our country. The contract is a universal legal instrument, the legal nature of which is the process of expressing the will of the parties and enshrining it in the contract as a consensus. It is studied that the concept of contract was enshrined in national law not so long ago, but in general it originated before Roman law, and with its development has improved.

Emphasis is placed on the importance and role of civil law contracts today, which is that they are applied in most spheres of public life and help to resolve issues and meet needs. However, it was noted that despite the understanding of the importance of civil law contracts and the detailed regulation of the main issues concerning them, today the contractors still make a number of mistakes, which then have negative legal consequences.

After analyzing a number of possible problems, which are generally divided into technical and legal, it is generalized that technical problems (which include: references to outdated regulations, typos, incomplete or incorrect names, addresses, details of the parties, etc.) often do not have negative legal consequences, their resolution is quick and does not always require the involvement of third parties. As for legal problems, they often have negative legal consequences, their solution takes time and often the involvement of third parties (eg government agencies). The main problems of concluding civil contracts included: inconsistency of the name of the contract subject, unclear essential terms of the contract, ambiguous wording, contradictions between clauses or sections of the contract and more.

Keywords: *civil law contract, concluding, practical problems.*